

Docentenhandleiding bij de module 'Seksueel grensoverschrijdend gedrag'

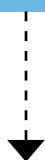
pabo

Welkom bij de docentenhandleiding van de module 'Seksueel grensoverschrijdend gedrag'. Deze handleiding bestaat uit:

- Inleiding bij de module
- Klassikale verdieping
- Lesopbouw
- Stage- en praktijkopdrachten

In de [algemene handleiding](#) vind je informatie over het gebruik van dit lespakket, de inzet van verschillende modules over het lesgeven over gezonde relaties en seksualiteit in het algemeen, en tips voor bijvoorbeeld het creëren van een veilige sfeer in de groep.

Inleiding

Seksueel grensoverschrijdend gedrag is een verzamelterm voor alle vormen van seksueel gedrag die over de grenzen van een ander gaan. Er is sprake van seksueel misbruik als een volwassene seksuele handelingen verricht met een kind. Seksueel misbruik komt veel voor en daarom is de kans dat dit speelt bij een van de leerlingen uit jouw klas groot.

In deze module leren studenten:

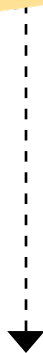
- ✦ Hoe je seksueel gedrag van leerlingen in de klas adequaat kunt duiden (wel of niet oké);
- ✦ Hoe je seksueel grensoverschrijdend gedrag bespreekbaar maakt in de klas;
- ✦ Hoe je adequaat reageert op mogelijke problemen die spelen bij leerlingen, en daarbij zo nodig de meldcode gebruikt;
- ✦ Hoe je bij specifieke problematiek kunt verwijzen naar hulpinstanties.

Leerkrachten spelen een belangrijke rol bij het signaleren van en handelen bij seksueel misbruik van hun leerlingen. Om te kunnen inschatten of seksueel gedrag (mogelijk) grensoverschrijdend is, kun je gebruik maken van het Vlaggensysteem. Aan de hand van zes criteria kun je seksueel gedrag indelen in vier categorieën, van oké naar helemaal niet oké. Deze categorieën worden aangeduid met verschillende kleuren vlaggen.

Seksueel grensoverschrijdend gedrag maak je bespreekbaar door het thema onderdeel te maken van een doorlopende leerlijn, door in te spelen op de actualiteit en/of de leefwereld van de leerlingen én door te reageren op een situatie of gedrag in de klas.

Als er sprake is van (een vermoeden van) seksueel misbruik volg je de stappen van de Meldcode Kindermishandeling. Deze is verplicht aanwezig op iedere school.

De lesmodule 'Seksueel grensoverschrijdend gedrag' vereist	
circa 60 minuten	klassikale tijd
circa 30 minuten	zelfstudietijd met de e-learning
circa 90 minuten	praktijkopdracht

Klassikale verdieping

VEILIGHEID IN DE LES

2 MIN.

Maak met studenten werkafspraken of wijs hen opnieuw op de eerder gemaakte afspraken. Meer informatie over veiligheid in de klas vind je in de [algemene handleiding](#).

OPDRACHT 1 - INTRODUCTIE - HERHALING MODULE

10-15 MIN.

Klassikaal bespreken

- ✦ Hoe was het voor jullie om meer te leren over hoe je als leerkracht kunt omgaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag?
- ✦ Hoe hebben jullie het Vlaggensysteem ervaren? Is het duidelijk? Hoe vond je het om dit toe te passen?
- ✦ Ben je de Meldcode al eens tegengekomen op je stageschool? Wat viel je daarin op?

OPDRACHT 2 - REAGEREN OP SITUATIES IN DE KLAS

30 MIN.

Leerdoel

Studenten kunnen reageren op situaties in de klas en seksueel gedrag van leerlingen adequaat duiden (wel of niet passend bij een gezonde/normale seksuele ontwikkeling).

Materiaal

Voorbeelden van situaties in de klas (zie onder).

Beschrijving

Hieronder volgt een aantal casussen waarin seksueel gedrag wordt vertoond. De studenten kunnen in tweetallen reacties bedenken op onderstaande casussen.

Vraag de studenten eerst:

- ✦ Wat is seksueel gedrag?
- ✦ Wat maakt seksueel gedrag 'oké'?
- ✦ Welk seksueel gedrag is acceptabel in de klassen- of schoolcontext?

Belangrijk! Benoem dat het belangrijk is om kinderen niet te straffen en te veroordelen, maar uit te leggen hoe het kind het gedrag kan veranderen.

Laat de studenten in tweetallen reacties bedenken op de onderstaande casussen. De tweetallen bepalen samen of het gedrag van het kind bij de normale ontwikkeling hoort of (licht) grensoverschrijdend is. Daarna bespreek je de casussen en de reacties van studenten klassikaal.

Alle kinderen vertonen seksueel gedrag. Ze worden verliefd, zijn nieuwsgierig en proberen dingen uit. Wat is acceptabel seksueel gedrag, wanneer gaat dit over de grens en wanneer is er sprake van zwaar grensoverschrijdend gedrag? Door jezelf de zes vragen van het Vlaggensysteem te stellen, kom je hier gemakkelijk achter.

Stel jezelf zes vragen:

- ✦ Vinden ze het allebei oké, hebben ze toestemming gegeven?
- ✦ Is het vrijwillig?
- ✦ Zijn de betrokken kinderen gelijkwaardig qua leeftijd, intelligentie en populariteit?
- ✦ Past het gedrag bij de ontwikkelingsfase waarin ze zitten?
- ✦ Past het gedrag binnen de context?
- ✦ Staat respect voorop? Is het gedrag niet beschadigend of vernederend voor het kind?

Als je een van deze vragen met 'nee' beantwoordt, kan er sprake zijn van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Deze zes criteria zijn gebaseerd op het [Vlaggensysteem](#), dat ontwikkeld is door Sensoa en Movisie.

Wat doe je?

Jouw reactie hangt af van de situatie: wat er gebeurt, met wie en waar. Acceptabel gedrag is natuurlijk prima. Licht of zwaar grensoverschrijdend gedrag vraagt om ingrijpen. Hier is het ook van belang om leerlingen duidelijke kaders mee te geven over welk seksueel gedrag wel of niet acceptabel is in de klas en op school. Leerlingen kunnen kaders missen en krijgen dit ook niet altijd vanuit ouders mee. Welke gedragsregels of afspraken heeft de school hierover gemaakt en worden deze ook uitgedragen en nageleefd?

Belangrijk: veroordeel en bestraf de leerling niet, maar geef aan hoe hij of zij het gedrag kan veranderen.

Voorbeelden van situaties in de klas

Gebaseerd op '[Situatietekeningen: Omgaan met seksueel \(grensoverschrijdend\) gedrag op school](#)' (Sensoa)

Casus 1

Je bent met groep 7 onderweg naar een excursie. Naast je loopt een klassenmoeder hand in hand met Omar, een leerling uit de klas. Omar stopt ineens en slaat hard op de billen van de moeder. "HAHA, lekkere billen!!!", roept Omar. De klassenmoeder wordt overduidelijk rood en weet niet wat ze met de situatie aan moet.

- ✦ Beoordeel het gedrag.
- ✦ Hoe reageer je?

Casus 2

Je hebt pauzedienst op de basisschool waar je werkt. Een groepje jongens uit groep 8 is tikkertje aan het spelen. Een van de oudere jongens roept naar een meisje: "Hé, lekker potje, pak me dan."

- ✦ Beoordeel het gedrag.
- ✦ Hoe reageer je?

Casus 3

Een van je leerlingen is non-binair en kleedt zich na de gymles om in een apart hokje. De andere leerlingen uit je klas vinden dit heel interessant. Ze roepen de leerling na en kijken onder de rand van het hokje door. De leerling die zich aan het omkleeden is, roept dat die dit niet fijn vindt.

- ✦ Beoordeel het gedrag.
- ✦ Hoe reageer je?

Casus 4

Je geeft in groep 2 les over de lichamelijke verschillen tussen jongens en meisjes. Je toont de leerlingen een plaatje van een blote jongen en een bloot meisje. De leerlingen luisteren en kijken aandachtig. Een van de leerlingen uit je klas laat zijn broek zakken en roept hard: "Wie wil er mijn piemel zien?"

- ✦ Beoordeel het gedrag.
- ✦ Hoe reageer je?

Casus 5

Tijdens een les over voorplanting vertelt Ahmed van 9 jaar dat hij wel eens de slaapkamer van zijn ouders inloopt als zij aan het vrijen zijn. Hij roept: "Dat is toch normaal!", en kijkt jou vragend aan.

- ✦ Beoordeel het gedrag.
- ✦ Hoe reageer je?

Casus 6

Je geeft les in groep 1. In de bouwhoek spelen Kim, Lotte en Soufyan. Na tien minuten komt Kim naar je toe. Ze vertelt dat Lotte en Soufyan bloot doktertje aan het spelen zijn. Je loopt er heen en je ziet dat Lotte een potlood tussen Soufyans billen heeft gestoken. Beiden lijken zich van geen kwaad bewust.

- ✦ Beoordeel het gedrag.
- ✦ Hoe reageer je?

Casus 7

Een meisje uit groep 8 komt na de les naar je toe en vertelt dat ze een naaktfoto doorgestuurd heeft gekregen. Op de foto staat iemand uit de klas van haar oudere broer. Ze vraagt wat ze met de foto moet doen. Beoordeel het gedrag.

- ✦ Hoe reageer je?
- ✦ Wat kan de school verder nog doen?

Casus 8

Twee zesjarige kleuters komen tijdens de pauze samen uit de bosjes gelopen. Ze hebben met stokjes in elkaars anus gestoken. Het meisje heeft een gescheurde vulvalip en bloedt. Na onderzoek blijkt dat de wond het gevolg is van misbruik in de thuissituatie.

- ✦ Beoordeel het gedrag.
- ✦ Hoe reageer je?

Casus 9

Een jongen uit groep 2 komt na het plassen naar een leerkracht toe. Zijn voorhuid heeft klem gezeten tussen de rits van zijn broek. De leerkracht verzorgt het wondje en raakt daarbij de piemel van de jongen aan. Ook troost de leerkracht de jongen door hem over zijn hoofd te aaien. Jij ziet op alles toe.

- ✦ Beoordeel het gedrag.
- ✦ Hoe reageer je?

AFSLUITING**2 MIN.**

Laat alle studenten even nadenken over één woord dat het meest op de voorgrond komt als ze terugdenken aan de module en les. Ze mogen dit 'popcorn style' delen. Dat betekent dat je niet de kring rondgaat, maar dat iedereen iets mag zeggen wanneer het in ze opkomt. Deel, als je wil, zelf ook welk gevoel je hebt overgehouden aan de les.

Praktijkopdrachten

ONDERZOEK IN DE PRAKTIJK: EEN SOCIALE KAART MAKEN

Leerdoel

Studenten onderzoeken de omgeving van de school, maken een sociale kaart en ontdekken wanneer deze betekenisvol of bruikbaar kan zijn.

Materiaal

Websites, schoolgids, gemeentegids en protocollen.

Geef studenten de volgende onderzoeksopdracht

- ✦ Onderzoek hoe de zorgstructuur op je stageschool eruitziet: wie heeft welke verantwoordelijkheid in welke situaties?
- ✦ Zoek naar (wijk)organisaties in de omgeving van de school die bezig zijn met relationele en seksuele vorming, seksuele gezondheid, gezonde groei en ontwikkeling van kinderen, ondersteuning van ouders bij de opvoeding, seksueel misbruik, seksuele intimidatie van een kind in de klas et cetera. Welke organisaties zijn er allemaal? In welke situaties worden zij geraadpleegd? Met welke organisaties heeft de school contact? Op welke manier kunnen de organisaties een rol spelen bij relationele en seksuele vorming op de basisschool (bijvoorbeeld GGD'en, Centra Jeugd & Gezin, Jeugdgezondheidszorg, Veilig Thuis, wijkcentra of zorginstellingen)? De Jeugdgezondheidszorg werkt met een [richtlijn seksuele ontwikkeling 0-18-jarigen](#). Hierin staan relevante thema's en tools voor de ondersteuning van kinderen bij gezonde en veilige ontwikkeling en signalering van seksueel gedrag.
- ✦ Zet de organisaties in een overzichtelijke kaart. En maak op de kaart zichtbaar wat de organisaties doen en wat ze voor de school kunnen betekenen.

Colofon

Docentenhandleiding bij de module 'Seksueel grensoverschrijdend gedrag'

Deze uitgave is ontwikkeld vanuit de Stimuleringsregeling Gezonde Relaties & Seksualiteit

Uitgever: Stichting School & Veiligheid en Rutgers

Vormgeving: Caro Grafico | Grafisch Ontwerp

©2022, Stichting School & Veiligheid

